

№ 1 2019

УДК 343.2(477)

ДО ПИТАННЯ ПРО НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

TO QUESTION OF SCIENTIFIC SUPPLY OF THE INSTITUTE OF CRIMINAL PROSECUTION IN UKRAINIAN LEGISLATION

Шевчук Т.А.,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

Стаття присвячена аналізу ролі наукових досліджень у процесі запровадження інституту кримінального проступку в українське законодавство. Акцентовано увагу на необхідності формування міцного теоретичного підґрунтя для підвищення ефективності реалізації законодавчих ініціатив.

Ключові слова: наукове забезпечення, наука, науковий потенціал, науковці, кримінальні проступки, злочин, злочинність, протидія злочинності.

Статья посвящена анализу роли научных исследований в процессе внедрения института уголовного проступка в украинское законодательство. Акцентируется внимание на необходимости формирования прочной теоретической основы для повышения эффективности реализации законодательных инициатив.

Ключевые слова: научное обеспечение, наука, научный потенциал, научные работники, уголовные проступки, преступление, преступность, противодействие преступности.

The article is devoted to the analysis of the role of scientific research in the process of introducing a criminal offense institute into Ukrainian legislation. The emphasis is on the need to form a solid theoretical foundation for improving the effectiveness of the implementation of legislative initiatives.

Key words: scientific support, science, scientific potential, scientists, criminal misconduct, crime, crime, counteraction to crime.

Постановка проблеми. Сьогодні функціонування української держави знаходиться в кризовому стані, що проявляється у загостренні різного роду протиріч, нестабільності суспільно-політичної та економічної ситуації, збільшенні кількості кримінальних загроз, високому рівні, несприятливій динаміці та складній структурі злочинності.

У зв'язку з цим нагальним вбачається усестороннє реформування розбалансованої правової системи України і на цій основі удосконалення організаційно-правових основ протидії злочинним проявам. Повною мірою це стосується і законодавчих ініціатив щодо спрощення процесу досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Зокрема, йдеться про прийняття Верховною Радою України Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (далі Закон) та запровадження інституту кримінального проступку до законодавства України.

Підняте питання є багатоаспектним, його вирішення тісно пов'язане із загальними цілями і задачами правоохоронних органів та спрямоване на покращення якості досудового розслідування кримінальних правопорушень, швидке викриття винних та забезпечення правильного застосування Закону. Проте його успішне втілення потребує подальшого наукового супроводження, доопрацювання з урахуванням сучасних досягнень науки кримінального, адміністративного, кримінально-процесуального права. Адже ефективність протидії злочинності залежить від ступеня наукового забезпечення та аналітичного супроводження на всіх рівнях, наукового відстеження, глибокого і детального дослідження [1, с. 7].

Аналіз останніх публікацій. Питання, що стосуються запровадження інституту кримінального проступку до вітчизняного законодавства, за результатами аналізу публікаційної активності наукової спільноти України, є одним із найбільш досліджуваних протягом останніх років як серед визнаних українських науковців, так і поміж починаючих дослідників, аспірантів, студентів, які не стоять осторонь законодавчих ініціатив та перетворень і приймають активну участь у побудові та реформуванні правової системи України. Зокрема, це Д.С. Азаров, О.М. Бандур-

ка, О.А. Банчук, Н.Л. Березовська, В.І. Борисов, І.П. Голосніченко, В.К. Гришук, Н.О. Гурова, О.О. Дудоров, О.О. Кашкаров, С.В. Ківалов, В.К. Колпаков, Ю.Ю. Коломієць, О.М. Литвинов, В.Т. Маляренко, В.О. Навроцький, С.В. Петков, Є.Л. Стрельцов, В.О. Туляков, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, В.Б. Харченко та багато інших.

Метою статті є визначення ролі наукових досліджень у процесі реформування законодавчого забезпечення протидії злочинності, встановлення особливостей використання результатів наукових досягнень у процесі запровадження в українське законодавство інституту кримінального проступку.

Виклад основного матеріалу. Прийняття аналізованого Закону продиктоване реаліями українського сьогодення, тими назрілими законодавчими перетвореннями, які почалися уже давно. Так, ще у 2012 році у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) було нормативно закріплено основні положення про кримінальні проступки. Зокрема, у КПК України міститься посилення на Закон України про кримінальні проступки, визначені особливості досудового розслідування кримінальних проступків, передбачено їх спрощене провадження в суді першої інстанції.

Тобто склалася дещо парадоксальна ситуація, в якій спочатку на законодавчому рівні – у КПК України – було закріплено процедуру досудового розслідування кримінальних проступків, а потім вже підняті питання, пов'язані із врегулюванням матеріально-деліктних відносин щодо кримінальних проступків.

Справедливо із цього приводу зазначив І.П. Голосніченко: «але вже так склалося в правовій українській дійсності, коли “віз пішов спереду коня”. Тепер потрібно приймати скоріше Закон України «Про кримінальні проступки», а потім, якщо буде потрібно, вносити зміни до КПК України» [2, с. 81].

Такого Закону Україна чекала майже 5 років, протягом яких до Верховної Ради України був надісланий ряд проектів Законів щодо запровадження інституту кримінальних проступків, однак деякі з них навіть не розглядалися, інші були повернуті на доопрацювання. І нарешті 22 листопада 2018 року Верховною Радою України було

«прийнято в цілому» проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». Метою прийняття цього акту є здійснення поступової декриміналізації злочинів, обмеження сфери застосування покарань, пов'язаних із позбавленням волі, замінивши їх такими заходами кримінально-правового впливу, які не тягнуть за собою судимості, а в цілому – послаблення кримінально-правової репресії, а також приведення у відповідність до положень КПК України законодавчих актів, якими регулюються суспільні відносини кримінально-правового характеру.

Віднесення запропонованих у проекті складів злочинів до категорії кримінальних проступків дозволить значно зменшити навантаження на слідчих, що своєю чергою надасть змогу зосередити увагу на розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів.

Ініціатори прийняття цього Закону зазначають, що визначення поняття «кримінальний проступок», його ознак, відмежування від злочинів, а також вирішення питання щодо форми законодавчого регулювання відповідальності за кримінальні проступки дозволить знизити офіційно визнаний рівень криміналізації суспільства (покарає ситуацію в Україні з кількістю людей, які мають судимість за злочин, знизить кількість злочинів та засуджених за них).

Однак серед українських науковців продовжують топитися дискусії з приводу прийняття цього Закону в цілому, окремих його положень і норм. Тематика наукових досліджень, що стосуються запровадження кримінальних проступків, охоплює широкий спектр пов'язаних з цим питань, проте переважно присвячена таким напрямкам:

- місце інституту кримінальних проступків в системі вітчизняного законодавства;
- історія становлення інституту кримінального проступку в Україні;
- визначення критеріїв віднесення злочинів до категорії проступків;
- проблеми визначення кримінального проступку в законодавстві України;
- переваги та недоліки впровадження інституту кримінального проступку до українського законодавства;
- співвідношення положень законодавства про адміністративні правопорушення та кримінальні проступки;
- правова природа інституту кримінальних проступків;
- проблеми відмежування кримінального проступку від адміністративного правопорушення;
- аналіз історичного досвіду європейських країн з питань кримінального проступку;
- повторність проступків та її правові наслідки, особливості покарання та правових стягнень;
- питання щодо форми нормативного закріплення інституту кримінального проступку;
- особливості відповідальності за кримінальні проступки, судимість.

По кожному із вказаних напрямів досліджень немає єдності в наукових поглядах, багато питань є однозначно не вирішеними, спірними, які продовжують активно обговорюватися. І це позитивний момент, що свідчить про небайдужість науки до законодавчих перетворень та ініціатив, зацікавленість у прийнятті виважених управлінських рішень. Наукова діяльність в даному напрямку дуже затребувана практикою, адже вона базується на наукових знаннях. А вони, як перли, формуються, узагальнюючи в об'єктах дослідження все суттєве, відволікаючись від несуттєвого, другорядного, випадкового, водночас відшукуючи закономірності розвитку й існування досліджуваного об'єкта. Саме наукові знання необхідні для різнопланової ефективної діяльності, для забезпечення життєздатності і позитивного розвитку сучасного суспільства, національної безпеки держави. І все це передбачає подальше вдосконалення системи наукового забезпечення та підвищення його ефективності [3, с. 93].

Крім того, це питання набуло нечуваного інтересу серед громадськості. Мережу Інтернет останніми роками заповнили публікації юристів, інтерв'ю практичних працівників правоохоронних органів, журналістські розслідування подібного змісту: «Кримінальні проступки: 5 аспектів новели, які мають розуміти усі Українці», «За незначні кримінальні проступки в Україні не каратимуть в'язницею», «Кримінальний проступок: що це і як він пом'якшує відповідальність?», «Інституту кримінальних проступків зелене світло?», «В Україні посилили покарання за п'яне водіння: чим важливіший Закон про кримінальні проступки», «За що скоро в Україні притягатимуть до кримінальної відповідальності?», «Як запровадження кримінальних проступків допоможе розкривати тяжкі злочини». У обговоренні цих статей, коментарях до них приймають участь пересічні громадяни, які ставлять запитання до авторів та обговорюють проблеми, які їх цікавлять, що в принципі є позитивним моментом, адже це є проявом суспільної свідомості населення держави, небайдужості, предметної зацікавленості щодо вирішення важливих державних питань кримінального законодавства та кримінально процесуальної практики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Питання, що стосуються правового забезпечення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень, не можуть бути успішно вирішені короткостроковими компанійськими актами. Вони потребують комплексного наукового супроводу задля пошуку найбільш раціонального і оптимального шляху запровадження інституту кримінального проступку до законодавства України.

Як свідчить історична практика, ця діяльність повинна мати системний, широкомасштабний, багаторівневий характер, опиратися на глибоке вивчення соціальних законів розвитку суспільства. І, безумовно, саме наукове осмислення цих глибинних процесів, їх різностороннє дослідження слугуватиме міцною основою подолання кризи наявної системи правового забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бандурка О.М., Литвинов О.М. Злочинність як об'єкт феноменологічного аналізу. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 6–10.
2. Голосніченко І.П. До проблеми запровадження в Україні кримінального проступку та відмежування його від адміністративного правопорушення. *Вісник НТУУ. Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 1 (21) 2014. с. 80–83.
3. Бесчастний В.М. Форми наукового забезпечення протидії злочинності. *Правовий часопис Донбасу*. № 2 (60). 2017. с. 92–99.